

KAROLINSKA SJUKHUSETS MÅNGFACETTERADE KONSTSKATT

Varumärke som konst

Håkan Eriksson och Jan Lindsten

Karolinska sjukhusets logotyp 1940-2006

Den idealiska logotypen är den som på ett tydligt sätt visar vem och vilket verksamhetsinnehåll den representerar. Men för att logotypen skall bli allmänt känd och aktad krävs också att verksamheten lever upp till förväntad omfattning och kvalitet. Den konstnärliga utformningen av logotypen återspeglar också innehavarens estetiska värderingar, och den är därför intressant när man diskuterar konsten på Karolinska sjukhuset (KS). I den här artikeln skärskådar vi KS:s logotyp genom tiderna väl medvetna om att detta baseras på våra egna värderingar. Men först en kort historisk tillbakablick.

Karolinska Institutet (KI) fick vid grundandet 1810 namnet *Institutet till danande av skickelige fältläkare*, men redan året därpå ändrades detta till *mediko-kirurgiska institutet*. När det ursprungliga KI sedan flyttade från Riddarholmen till Glasbrukstomten på Kungsholmen 1816 och blev granne med Eldkvarn beslöt den dåvarande kungen Karl XIII att namnet skulle ändras till *Karolinska mediko-kirurgiska institutet*. På andra sidan Hantverkargatan låg Serafimerlasarettet (grundat 1752), som 1836 fick rollen som universitetssjukhus. I början på 1900-talet behövde både den prekliniska och kliniska verksamheten större och modernare lokaler, och efter ett långvarigt utrednings-, planerings- och byggnadsarbete kunde KS invigas 1940, medan KI flyttade in på tomten Stenbrottet på andra sidan Solnavägen under åren 1945-1955. Bakom denna planering låg den från Rigshospitalet i Köpenhamn hämtade enhetstanken, det vill säga en samlokalisering av preklinisk och klinisk verksamhet, något som man dock aldrig lyckades förverkliga fullt ut. Men ordet *Karolinska* i egennamnet Karolinska sjukhuset är ett resultat av denna tanke liksom det förhållandet att KI:s och KS:s logotyper hade samma blå bakgrund fram till 2005 respektive 2006.

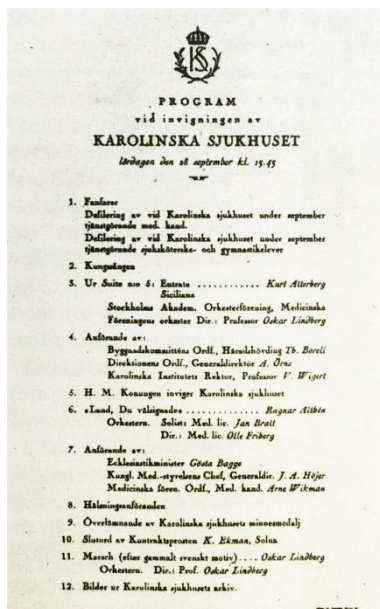

Fig. 1. Programmet vid invigningen av KS den 28 september 1940 i närvaro av Kung Gustaf V.

Redan i det program som delades ut till deltagarna vid KS:s invigningsceremoni 1940 (Fig. 1) ser man högst upp det emblem som många av oss vant sig vid och uppfattat som en viktig sym-

bol för sjukhuset fram till sammanslagningen mellan KS och Huddinge sjukhus den 1 januari 2004. På den minnesplakett som präglades i samband med invigningen återfinns ett snarlikt om än ej identiskt emblem (Fig. 2). Den kungliga kronan visar att verksamheten var statlig och hade

Fig. 2. Minnesplakett utförd 1940 av konstnären Gösta Carell (1888-1962) till invigningen av KS. Diameter 55 mm.

stor prestige, och att den var akademisk framgick av de underliggande symbolerna i form av sammanflätade kvistar av ek- och lagerblad (Fig. 3). För att förstå att det rör sig om ett sjukhus måste man dock veta vad bokstäverna *K* respektive *S* stod för. De flesta gjorde nog det men kanske inte alla som såg logotypen för första gången. Vid invigningen räckte det dock med detta emblem om vilket man kan säga att det har en sober och respektingivande utformning och att det blivit nationellt och internationellt väl känt.

Vem som formgav det ursprungliga emblemet är dock inte känt. På vår förfrågan skriver statsheraldikern Henrik Klackenberg i ett svar av den 15 december 2015: *Tyvärr har jag inte kunnat få fram några uppgifter om vem som 1940 formgav logotypen. Den behöver inte nödvändigtvis ha varit komponerad och ritad av Riksheraldikerämbetet, men den borde ha granskats där eftersom den innehåller en kunglig krona. Nu hittar jag i myndighetens arkiv tyvärr varken några spår av ett formgivningsarbete eller en granskning.*

År 1991 togs sedan fram ett komplett grafiskt profilprogram för sjukhuset. Emblemet behölls i stort sett oförändrat även om det ”snyggades upp” något i första hand för att underlätta dess användande i datersammanhang (Fig. 4). Förändringarna godkändes av dåvarande statsheraldikern. Nuvarande statsheraldikern Henrik Klackenberg kommenterade detta i ovan nämnda meddelande 2015 på följande sätt: *Det stämmer att det var min företrädare Clara Nevéus som 1993 granskade det lätt reviderade emblemet. Såvitt jag förstår är det också då som den blå plattan blir en del av den nya logotypen. Eftersom färg också kan sägas ha ett språk lades stor vikt vid valet av den blåa bakgrundsfärgen (enligt dåvarande färgnomenklatur betecknades den valda färgen Pantone 286 C). Den skulle behållas intakt i så stor utsträckning som möjligt och fortfarande ha samma nyans som den i KI:s logotyp.*

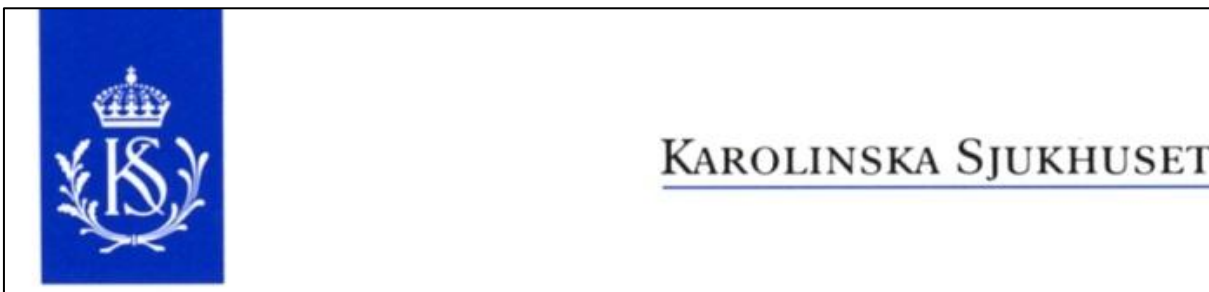

Fig. 4. KS:s logotyp från 1991 omfattande emblem plus text (en av flera varianter).

de underliggande symbolerna i form av sammanflätade kvistar av ek- och lagerblad (Fig. 3). För att förstå att det rör sig om ett sjukhus måste man dock veta vad bokstäverna *K* respektive *S* stod för. De flesta gjorde nog det men

Fig. 3. Svart-vit version av KS:s emblem i 1991 års grafiska profilprogram

I samband med arbetet med det grafiska profilprogrammet uppenbarade det sig att namnet Karolinska sjukhuset inte var skyddat. Detta korrigerades, och samtidigt grundades *Academia Medica Carolina* och fick en egen logotyp (Fig. 5). Akademien var tänkt att vid behov användas som ett vetenskapligt forum, och den 22 september 1995 höll akademien sin första sammankomst i Eugeniahemmet.

Fig. 5. *Academia Medica Carolinas* logotyp från 1995 (KS:s personaltidning Nu 4, 95).

2006 års grafiska profilprogram

År 2006 ändrades logotypen radikalt. Huddinge sjukhus och KS hade slagits samman 2004 under namnet Karolinska Universitetssjukhuset, och denna komplicerade process krävde kompromisser. Emblemet utformades som ett blått K med en krona respektive lagerkrans i silver ovanför de övre delarna av bokstaven. För att göra logotypen begriplig måste emblemet kompletteras med en text, i detta fall *Karolinska Universitetssjukhuset* (Fig. 6).

Fig. 6. *Karolinska Universitetssjukhusets* logotyp från 2006 (en av flera varianter).

Fortfarande behölls en blå färg (Pantone 300) om än ljusare än tidigare. Parallellt härmed ändrade KI sitt grafiska profilprogram 2005 varvid den blåa färgen ersattes med en så kallad plommonfärg. För oss som varit verksamma vid KI och KS under flera årtionden, och som tror att en koppling mellan dessa organisationer även i framtiden är av avgörande betydelse för båda verksamheterna, är det tråkigt att notera att den samhörighet som tidigare återspeglades i deras respektive logotyper nu brutits, inledningsvis av KI. Vad gäller Karolinska Universitetssjukhusets nya emblem så kommenterades det av riksarkivet i en artikel i tidskriften *Vapenbild* (vol.60, sid.243, 2004) på följande sätt: *I sitt yttrande den 17 augusti tog Riksarkivet fasta på den viktigaste punkten, statssymbolen. "Med hänsyn till att organisationen inte längre har staten som huvudman och till att det hävdvunna emblemet inte skall föras vidare avstyrker Riksarkivet användningen av den kungliga kronan i rubricerade varumärke". Vidare säger man: Riksarkivet fogar därtill en estetisk värdering att kombinationen av det grova typsnittet på bokstaven och de fint tecknade föremålen däröver inte är lyckad. Vi delar den synpunkten.*

KS:s huvudentré

Det är inte konstigt att KS:s logotyper har avspeglats redan i sjukhusentrén. Från början återgavs enbart namnet *Karolinska sjukhuset* ovanför det funktionalistiskt inspirerade yttertaket i huvudentrén. Detta ersattes, troligen på 1980-talet, genom enträgen lobbyverksamhet av chefen för tand- och käkavdelningen tillika konstkritikern Carl Molin med vackra, nattetid indirekt belysta bokstäver i kopparplåt (Fig. 7). Idag återfinns logotypen inklusive belysning i sin helhet längre ner (Fig.8).

Fig. 7. KS:s huvudentré som den avporträtterats i informationskriften *KS - ett öppet hus* 1980 respektive av Claes Caldenby i Per Bjurströms bok *Konsten på Karolinska sjukhuset* (1997).

Fig. 8. KS:s huvudentré 2015 (foto Håkan Eriksson).

Epilog

Det är inte konstigt om en verksamhet stadd i kontinuerlig utveckling som den på KS behöver uppdatera sitt grafiska profilprogram ibland. Detta bör dock inte ske för ofta, och man bör vara ytterst försiktig med att ändra logotypen – symbolen för varumärket – i synnerhet om den sedan länge är nationellt och internationellt väl etablerad och vunnit respektingivande erkännande. Det är därför med besvikelse som vi nödgas konstatera att de förändringar av logotyperna som gjorts inom KI respektive KS varit estetiskt mindre tilltalande och fjärmat verksamheterna från varandra.

2016-02-02